

Prva slovenska umetniška razstava.

Spisal A. Aškerc.

I.

Nad ljubljanskim »Mestnim domom«, ki služi sicer praktično-prozaičnim svrham, plava te dni genij poezije; v njegovi veliki dvorani v prvem nadstropju so se nastanile za par tednov divne muze upodablajoče umetnosti.

Bodite nam presrečno pozdravljene ve zamišljene vile s čopiči in pestrobarvnimi paletami ter z ostrimi dleti in šestili v rokah!

Bodi nam pozdravljena prva splošna slovenska umetniška razstava!

*

Par mesecev še in — XIX. stoletje zatone v morju večnosti. Kaj pomenja to stoletje za nas skromne Slovence, ve vsak izobraženec. Iz lastne moči in vkljub vsestranskim oviram in zaprekam razvili smo tudi mi Slovenci svojo narodno individualnost. Čeprav nimamo niti do danes ne svojih srednjih šol, ne svojega vseučilišča, razvilo se je naše narečje do razmeroma precej visoke stopinje. Književnost, osnovana na tem narečju, kaže vsaj v beletristiki že nekaj imena vrednih del. Marsikateri naših pisateljev že sme stopiti v družbo svojih večjih slovanskih bratov tovarišev; tudi izvenslovanškemu svetu naša literatura ni več neznana. Naši pisatelji, stoječi na narodnih tleh, rešavajo v svojih spisih že par desetletij sem čisto človeške in svetovne probleme, vedoč, da le to, kar je ustvarjeno »sub specie aeternitatis«, ima trajno umetniško vrednost.

Pevce je Slovenec dober, in glasba je njegova strast. Pa četudi nismo ustvarili še veliko in mnogoštevilnih simfonijskih in opernih del, vendar je naša sladka pesem zbok svoje melodioznosti povsod priljubljena, pri naših bratih in celo pri tujcih.

Samo upodablajoče umetnosti slovenske svet do najnovejšega časa sploh ni poznal.¹⁾ In bali smo se, da, ko zatone tekoče stoletje, da mine, ne da bi nas bile blagoslovile muze slikarstva in kiparstva.

¹⁾ Med slikami, ki dičijo stropne in stenske naših cerkva, je pač tudi marsikatera delo slovenske roke. Tudi slutimo, da jih je v valovih tujinstva utonilo precejšnje število naših umetnikov. Nekaj njihovih imen nam je objavil pred leti znani pisatelj g. Fridolin Kavčič.

Koliko slavnih umetniških imen štejejo naši severni in drugi južni bratje! Mi smatramo — z dovoljenjem naših sovražnikov seveda! — slovanstvo za celoto in zato smemo logično reči, da so ruski, češki, hrvaško-srbski in poljski slikarji in kiparji ter arhitekti tudi naši; vendar je treba, da tudi mi sami kot pleme s posebnim književnim narečjem pokažemo svetu kaj svojih umetnikov, takih slikarjev in kiparjev, risarjev, radirarjev ter arhitektov, ki jih je porodila baš zemlja slovenska. To je bilo potrebno, to je bila naša intelektualna dolžnost. Tudi Slovenec je moral prej ali slej pokazati svojo ustvarjajočo moč na polju obrazujoče umetnosti. To je bila stvar, ki se je dotikala naravnost naše plemenske časti . . .

Svitati se je bilo začelo tudi nad našim ozemljem že davno. Znan slovenski slikar je Matevž Langus, ki ga je Prešeren uveko-večil v enem svojih sonetov; znamenit umetnik, kakor se nam izpričuje, naravnost genialen slikar je bil nesrečni Janez Wolf (umrl l. 1884.) Znan slikar je bil tudi koroški Slovenec Pernhardt; nadarjen umetnik je bil p. Aleksander Roblek . . . Vendar imena vseh teh mož niso prišla daleč čez meje naše ožje domovine. Prvi in najznamenitejši med umrlimi našimi slikarji je v novejšem času brez ugovora Juri Šubic, čigar zanimiva pisma prinaša letos naš mesečnik. Njegovi umotvori pričajo, da je bil pravi umetnik. Zavidna smrt nam ga je vzela, predno se je mogel postaviti na svoje noge in predno je mogel razviti svoje smeje umetniške načrte. Koliko krasnega bi nam bil še dahnil njegov kist na pestro platno! — Jurju Šubicu se je približaval po slikarski genialnosti, po rojstvu in po duhu pravi brat mu Janez Šubic, za katerim takisto žaluje domovina in žalujejo muze . . .

Čast mrtvim!

Obrnimo se k živim!

Smatramo za znamenje našega naravnega razvoja in relativnega kulturnega napredka, da se pojavlja tudi med nami vedno več upodablajočih umetnikov. In prva letošnja splošna slovenska umetniška razstava dokazuje, da se umetniška nadarjenost našega naroda razvija, raste, in da njegov upodablajoči duh hrepeni čimdalje bolj po realizaciji svojih idej.

Nekatera imena živečih naših mladih umetnikov in tudi umetnic so večinoma izobraženemu občinstvu že zdavnaj dobro znana.

Nekateri med našimi slikarji, slikaricami, kiparji in arhitekti so čislani tudi v inozemstvu, koder so razstavljali svoje umotvore. In

tudi v Ljubljani sami smo imeli že razstave posameznih umetnikov.

Razstavo svojih slik je bila že pred več leti priredila naša slavnoznana slikarica, gospodična Ivana Kobilca; svoje kipe je bil že razstavil mojster Alojz Gangl; predlanskim je aranžiral razstavo svojih slik g. Germ. Posamezne svoje umotvore pa so postavljali na ogled po oknih tukajšnjih prodajalnic že gg.: Jama, Grilc, Jakopič, Koželj, Strnén, Repič, Grohar i. dr.

Razstave posameznih umetnikov so običajne po vsem svetu in so jako važne, ker je gledalcem in kritikom dana najlepša prilika, da spoznajo nadarjenost, upodablajočo moč in značaj dotičnega slikarja ali kiparja. Znano je, kako rad razstavlja n. pr. Vereščagin svoje slike po vsem svetu; takisto je delal tudi Ajvazovskij.

Na širji podlagi so osnovane že narodne umetniške razstave. Na takih razstavah se spoznamo z umetniškim genijem kakega naroda, ki ga reprezentujejo posamezni umetniki. Nemški, francoski, češki, ruski, laški umetniki prirejajo večkrat takšne narodne umetniške razstave. Narodna slikarska in kiparska razstava je bila tudi tista, ki so jo bili predlanskem otvorili hrvaški umetniki v svojem »Umjetničkem domu« v Zagrebu. Na Ruskem imajo nekatera umetniška društva navado, da prevažajo svoje razstave iz enega mesta v drugo po vsej državi. To so takozvani передвижники (»peredvižniki«). Letos so ruski peredvižniki prvikrat razstavili svoje umotvore zunaj Rusije — v Pragi.

Ker pa je upodablajoča umetnost že po naravi svoji kolikor toliko mednarodna, zato so dandanes najbolj navadne in priljubljene mednarodne umetniške razstave.

V pariškem »Salonu«, v monakovski »stekleni palači« in v obeh »pinakotekah«, v dunajskem »Künstlerhausu« in v »Secesiji«, v praškem »Rudolfinu«, v Benetkah (v umetniški palači v giardino pubblico), v Peterburgu v Florenci in v Rimu . . . razstavljajo svoje umotvore umetniki vseh civilizovanih narodov. Mednarodne umetniške razstave imajo pred narodnimi to veliko prednost, ker v njih lahko primerjaš umetnike raznih narodnosti med seboj ter lahko študiraš tiste momente, v katerih se razločujejo. Sila instruktivne so takšne razstave zlasti za tistega, ki zasleduje zgodovino umetnosti. Neskončno važne in poučne pa so seveda v prvi vrsti za umetnike same. Nikjer se umetnik ne uči lože spoznavati samega sebe, nego na mednarodnih umetniških razstavah. Take mednarodne umetniške razstave slave svoje triumfe seveda v največjem stilu tudi na vsaki

svetovni razstavi. Največ umotvorov je razstavljenih brez dvoma na letošnji pariški izložbi.¹⁾

Prva splošna slovenska umetniška razstava je narodna, ker so zastopani sami slovenski umetniki in umetnice. In prav je, da so na I. umetniški razstavi naši slikarji in kiparji najprej sami med sebo. Tako vidijo umetniki sami in vidimo mi gledalci, ki prihajamo umetniško uživati, koliko premoremo dosedaj sami iz sebe, vidimo, koliko umetniške krvi se pretaka po našem narodnem organizmu. Mi vidimo na tej razstavi prvikrat, koliko že znamo in koliko še — ne znamo.

Ta razstava budi v nas samozavest, oživljalj vero in zaupanje v sebe same, vzpodbujaj naše umetnike k nadaljnjemu svetemu trudu, navajaj jih k čim večji popolnosti, k usovrševanju in k plemenitemu tekmovanju med seboj!

Obenem pa nas ta razstava tudi na diskreten način opominjalj, da naj ne precenjujemo svojih dosedaj razvitih umetniških talentov! Nič ni pogubnejšega za pisatelja ali za umetnika, nego če si domišlja, da je s prvimi svojimi koraki že na vrhuncu, da se sme meriti z največjimi korifejami, ki so se trudili na istem polju, in da se mu ni treba ničesar od nikogar več učiti . . .

Samokritika, neprestano hrepenenje in stremljenje za višjimi cilji in ideali — to je prvi pogoj vsakemu napredku.

Prva slovenska umetniška razstava dokazuj in pričaj našemu občinstvu, da biva tudi med nami Slovenci upodabljaljoča umetnost, in da živi med drugimi stanovi na slovenski zemlji tudi umetnik. Slovensko občinstvo izvedi na prvi umetniški razstavi, da je tudi slovenski umetnik prevažen član naše družbe, ker je umetnost sama, kateri služi kot žrec, prevažen činitelj in bistven del prave človeške in narodne kulture.

Ni ga bilo dosedaj na svetu nobenega istinito kulturnega ljudstva, čigar duh bi na zenitu svojega razvoja ne bil ustvarjal neumrjočih del upodabljaljoče umetnosti.

*

»Slovensko umetniško društvo«, ki je povabilo po raznih krajih naše domovine in na tujem živče umetnike in umetnice na razstavo, si sme čestitati, da se mu je namera posrečila. Slovenski kulturni

¹⁾ Glej n. pr. članek g. Vavpotiča »Iz svetovne razstave pariške« v avgustovem zvezku našega mesečnika.

zgodovinar bode moral dan 15. septembra tekočega leta debelo podčrtati. S tem dnevom stopa naša upodablajoča umetnost prvikrat združena v lepem soglasju pred javnost, domačo in tujo. Zato je ta letošnja prva razstava, pa naj se utegne marsikomu zdeti skromna in ponižna, za nas vendar epohalnega pomena.

Samo ob sebi se razume, da bode imela ta razstava še večji pomen in še globočji vpliv, če ne ostane prva in — zadnja. Koliko lepih načrtov se je pri nas že pokopalo!

V prosep neprestanega razvoja slovenske umetnosti pričakujemo in se nadejamo, da se bodo umetniške razstave poslej prirejale v Ljubljani redno vsako leto.

Želimo tudi, kar se pravzaprav tudi razume samo ob sebi, da bodo naši umetniki in naše umetnice v kolegialni zvezi z drugimi slovanskimi umetniki, ter da se razvije med njimi živahna vzajemnost. Ljubljana mora biti poslej in artibus v dejanski dotiki z Zagrebom in Belgradom, s Sofijo, s Prago, s Krakovim, z Varšavo, Lvovom ter nemara tudi s Peterburgom in Moskvo!

Naši umetniki in umetnice bodo pošiljali svoje umotvore na hrvaške in srbske, na bolgarske, češke, poljske in ruske umetniške razstave. V Ljubljani pa bomo poleg domačih umotvorov uživali dela naših južnih in severnih bratov. Le na ta način se more tudi pri nas vzbujati v najširjih krogih zanimanje za umetnost; le tako se bode vzgajalo naše občinstvo za lepe umotvore kista in dleta. A kjer občinstvo ni umetniško vzgojeno, tam tudi ne ve ceniti umetnikovega truda in se ne zna navduševati za umetnost, tam je umetnik peregrinus in Israel in nekak nepotrebnik, ki trati čas z »nepotrebni«
stvarmi . . .

Sčasoma bodo pač tudi naši umetniki in umetnice morali dobiti v Ljubljani svojo lastno streho, svoj primerni in dostojni »umetniški dom«, kjer bode n. pr. odzgoraj prihajajoča razsvetljava razstavam ugodnejša.

Za sedaj pa je naš »Mestni dom«
s svojo obširno dvorano še najboljše svetišče za muze mlade naše umetnosti . . .

Nikakor ne dvomimo, da se Ljubljana že letos zaveda, kako dalekosežnega pomena je razstava, ki se je odprla sredi meseca septembra v »Mestnem domu«
in bo trajala do sredi oktobra. Prepričani pa smo tudi, da zanima ta prvi smeli poskus naših umetnikov tudi rojake po vseh slovenskih pokrajinah ter da bodo prihajali gledat, kaj se pravzaprav vidi v »Mestnem domu«.

Prva splošna slovenska razstava je važna za naš slovenski narod, zatorej se zanimaj zanjo vsa Slovenija!

Kričeče reklame ne potrebuje nobeden pravi umetnik, in tudi naši razstavljalci je ne potrebujejo.

Česar pa potrebujejo in česar pričakujejo — to je, da jih rojaki razumejo, da jih uvažujejo ter pripoznavajo njih trud.

(Konec prih.)

Šahova brada.

Mož učen in bogat šah je Ali,
kupe šteje on zlatnikov svetlih,
okrog sebe zbira učenjake.
Najkrasnejših dev mu poln je harem,
ljudstvo klanja se mu v strahu svetem . . .
Ali kaj je njemu vse bogastvo,
kaj studenec vede neizčrpni,
da on nima svoje krasne brade,
ki na prsi sega mu globoko!
Bolj ko vse on čisla brado svojo
in neguje bolj jo nego dete.
Kar zelišč in rož dišečih rase,
sluge jih na dom zneso sijajni;
rožno vodo kuhajo iz njih mu,
v kateri umiva brado valovito
vsako jutro in večer vsakteri.
V brado svojo se tako zamislil,
da pozabil je zakladov svojih;
več modrosti ni iskal po knjigah,
ni devojčk mu mari bilo krasnih,
ni za blagor več se briga ljudstva —
bradi svoji je pričel živeti.

T. Doksov.

